

Az utóbbi években azonban a Dunántúlon is sorra kerülnek elő az erős keleti hatásokat mutató lengyeli sírok. Az Alsóvárosi temetőben kibontott sír négyszögletes gödrének sarkaiban oszlophelyszerű lemélyedések voltak. Azonban a beléjük helyezett edények alapján egyértelmű volt, hogy az elterjedt vélekedéssel szemben⁶⁷ ezekben a lyukakban soha nem álltak oszlopok. A párhuzamok keresése során figyeltünk fel arra, hogy az alsónyéki temetőben sok egyéb új vonással együtt a Lengyel III. temetőrészen megjelentek a sztyeppei népek jellegzetes háton fekvő, oldalra kifordított lábú sírjai (1769., 1800., 2351/10b). A 4890. melléklet nélküli sírban szinte „békapózban” volt a csontváz, ugyanakkor a 328. sírban okkerrögöt figyeltek meg,⁶⁸ a 3060. sírban pedig a halott körül találtak okkernyomokat.⁶⁹ A számos új, a lengyeli kultúrában korábban ismeretlen jelenség, valamint szokás hirtelen és koncentrált felbukkanása a Dél-Dunántúlon – mint a kétnemű edények, a koponyára helyezett kovapenge, a sarkokban lemélyített sírgödrök stb., illetve a sztyeppei népekre jellemző okker, a háton fekvő, oldalra fordított lábú halottak megjelenése – véleményünk szerint az Alsóvárosi temető leleteivel együtt arra mutatnak, hogy a sztyeppei okkersíros temetkezések népe az I. periódusban sem állt meg Csongrád, Kettős-halomnál, hanem már ez, a legkorábbi hullám is átlépte a Duna vonalát.

A dokumentáció készítésével párhuzamosan szerveztük a leletek restaurálását és leltározását, a restaurálás befejeződött, a leltározás jelenleg mintegy 80%-os készülségi szintet ért el, várhatóan 2014. június 30-ig teljes egészében befejeződik. A leletanyag tudományos feldolgozásának előkészítése során spektrográfiai, antropológiai és radiokarbon vizsgálatok történtek.

SZABÓ GÉZA

221. Szeleste, Vasút mellett, Almás-alja II. (KÖH 67187)

(Vas megye) R, Ge

Az M86 gyorsforgalmi út Szeleste–Csorna közötti szakaszának Vas megyét érintő nyomvonalán, a Pösfá és Szeleste települések határán átnyúló régészeti lelőhely feltárása 2013. május 8. és július 10. között folyt. A nagy kiterjedésű, három korábbi lelőhely összevonásával keletkezett régészeti lelőhely egy, a 159 méteres szintvonal által határolt platón és annak K-i, lankás lejtőjén helyezkedik el, nagyjából a Kőrös-patak mai vonalát követve. Ny-ról a Béresdombi-árok körzete, K-ről a Kőrös-patak hajdani meandere határolja. A Mladoniczki Réka által 2012 novemberében végzett próbafeltárás⁷⁰ a nyomvonal által érintett területen négy elkülöníthető intenzívebb jelenségesoportot alapított meg, melyek egy része Szeleste, más része Pösfá község közigazgatási határain belül található.⁷¹

Szeleste határában a próbafeltárás során rézkori telepobjektumok és két bizonytalan korú, bolygatott temetkezés vált ismertté. A megelőző feltárás alkalmával 248 objektumot bontottunk ki, melyek közül 138 rézkori településhez, 110 egy kora népvándorlás kori germán temetőhöz tartozik. A rézkori település legjellegzetesebb objektumai a nagy méretű, helyenként egymásra ázott, legalább 8–9×6–7 m-es, alapárkos házak, melyek egy részénél az alapárok a hosszanti oldal meghosszabbításaként kissé túlnyúlik a rövidebbik oldal síkján. A korszakot emellett kerek és négyzetes formájú tárolóvermek és néhány nagyobb méretű gödör, valamint kopolyakút képviseli. A leletanyag fogófüles, lécdiszés és sávosan bekarcolt felületű, jellegzetes, apró kavicsokkal soványított, sokszor nagy méretű edények töredékeiből és változatos kivitelű, impozáns kovapengékből, magkövekből, valamint pattintékokból áll. Említést érdemel egy egészben kibontott négy fogófüles tál, illetve szórványként előkerült egy csiszolt kőbalta töredéke is.

Az őskori településre ráásott temető sírjainak bontása során másodlagos helyzetben szinte minden esetben találtunk őskori kerámiát és kovát is, valamint néhány sírban *terra sigillata*, római korsó töredéke, illetve egy halott mellett római érme is volt.

A 112 síros germán temető sokszor kifejezetten nagy méretű, Ny–K-i tájolású, sűrű sorokba és csoportokba rendeződő sírgödröi legtöbbször lekerekített sarkú, néhány esetben sarkos téglalap alakúak voltak. A sírgödrök egy részében a gödör közepén vagy egyik szélén a koporsónak padmalyszerű mélyedést vájtak. A sírok mélysége a vékony, helyenként mindössze 30–40 cm vastagságú humuszréteg eltávolítása után nyert nyert felszíntől számítva 20 cm-től 150 cm-ig terjedt. A temető sírjainak négyötöde rablás miatt változó mértékben bolygatott volt, ennek ellenére a sírgödrök metszetre bontása során számos esetben meg tudtuk figyelni a rönk- és deszkakoporsók nyomát. Legalább öt esetben a sírok tetejét valószínűleg a közelben lévő római épületből, épületekből származó építőtéglákkal és *tegulákkal* fedték le, illetve egy négy sarokoszlopos „halotti ház” esetében a sírípítmény fedésére *tegulák* és építőtéglák mellett eredetileg padlófűtéshez készült *tubulusok*at is felhasználtak. A szisztematikus, főképp a koporsóra és annak belterületére irányuló sírrablások ellenére a temetőből származó leletanyag nívója és mennyisége is kiemelkedő.

A női temetkezések legjellegzetesebb leletei a hajba tűzött hosszú bronztűk, a nyakban szorosan vagy lazán viselt, változatos formájú és kivitelű impozáns üvegyöngyök, a felsőtesten elhelyezkedő S- és korongfibulák, illetve a bolygatatlan sírokban tett megfigyelések szerint a derékon és a lábszárak között lógó, térdig vagy bokáig lenyúló szalagon hordott kengyelfibulák. A temetőből származó 20 fibula zömmel bronzból és ezüstből készült, több példányról már az előkerüléskor látszott, hogy vörös kőberakással látták el. Hat halott medencéjénél agyag orsógot is találtunk.

A férfiak sírjaiból 1 kardot, 3 baltát, 13 lándzsacsúcsot, 3 pajzsdudort, 3 vasszigonyt, legalább 5 nyíltegezt és számos kést, fenőkövet, illetve a viselethez tartozó bronz- és vascsatot, valamint számos más tárgyat bontottunk ki. A pajzsokat jellemzően a koporsó fej felőli végének hosszanti vagy rövidebbik oldalához támasztották, a lándzsákat pedig a halott mellé fektették, a sírgödör végébe szúrták vagy annak végéhez támasztották. Az egyetlen kard a koporsón belül, a halott bal oldala alatt helyezkedett el. A nyilakat két esetben fémverettel megerősített nyíltegezen helyezték a halott lábára, míg három alkalommal az összekorrodált nyílhegyeket tudtuk a sírban megfigyelni.

67 Zalai-Gaál, I.: Zur Herkunft des Schädelskults im Neolithikum des Karpatenbeckens. *Archaeolingua Series minor* 27, Budapest 2009, 79. A későbbiekben: Zalai-Gaál 2009

68 Gallina Zs. – Hornok P. – Paluch T. – Somogyi K.: Előzetes jelentés az M6 AP TO 10/B és a 11. számú lelőhelyrészen végzett megelőző feltárásáról. *Alsónyék-Bátaszék (Tolna megye) 2006-2009. Wosinsky Mór Múzeum Évkönyve XXXII (2010) 21, 26.*

69 Zalai-Gaál 2009, 79.

70 RKM 2012, 83–84.

71 Lásd Pösfá határa: Almás-alja I. (KÖH 67185) és Pösfá, Vasút mellett, Almás-alja II. (KÖH 42629), a jelen kötet 104. oldalán!

Három férfi sírjába kistestű négy lábú állat, valószínűleg kutya tetemét fektették. Két esetben a koporsó végéhez fektetett állat nyakán vaslánc vagy vashám is volt, és az egyik férfi koporsója mellé két kutyát helyeztek el.

Az étel és ital adása a temetőben teljesen általános szokás volt, több esetben tettek a halott koporsója mellé a fejhez vagy lábhoz szilárd ételt, melyek maradványait legtöbbször szárnyas- és kisállatesontok formájában találtuk meg. Több sírban tojás-héjat is találtunk. A temető 112 sírjából mindezek mellett összesen 51 agyagfazék, 1 agyagtál és 1 szintén agyagból készült kiöntőcsöves korsó származik. A fazekak között kézzel készült és kézi korongolt darabok egyaránt vannak. Az edények formavilága kifejezetten gazdag; a kerek füles bögrétől a gömbös testű darabokon át a magas és nyúlánk formáig számos variáció megtalálható. A leggyakoribb forma a kézi korongolt, vékony falú, kónikus testű, zömök fazék, amelynek vállát legtöbbször besímitott hálómintával díszítették. Az edények közül kiemelkedik egy bepecsételésekkel gazdagon díszített példány.

Különleges lelet az egyik gyermeksírból származó talpas, kehely formájú üveg pohár. Két női sírből bronzveretes faedény maradványai is előkerültek, és néhány, szintén női sírban gyanacsomót is találtunk.

Vas- és néhány esetben veretes bronz-övcsatokat, csontfésűket és ezek töredékeit férfi, női és gyermeksírokban egyaránt találtunk. Bronz- és vascspeszeket főképp felnőttek temetkezései mellől bontottunk ki. Már az ásatás során felfigyeltünk egy olyan női koponyára, amely szoros kötés nyomait viselte magán, valamint egy, a sírban összetört torzított koponya is előkerült.

A germán temető konzulense dr. Tomka Péter. A szelestei határrész ásatásán részt vett Kőszegi Ádám és Horváth András régésztechnikus, valamint Nyerges Anita és Simon Zsófia régészek. A sírokból származó fémtárgyak fölvételében közreműködött Kiss E. Csaba és Kusztor Gergely restaurátor.

PAP ILDIKÓ KATALIN

222. Szendrőlád, Malom-mező (KÖH 63182)

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) Ő, Á

2013. szeptember 2–10. között a Herman Ottó Múzeum munkatársai feltárást végeztek a Bódva vízfolyás bal parti depónia magasításához és csapadékelvezető árok létesítéséhez kapcsolódóan Szendrőlád területén. A lelőhely a Bódvától K-re, a lakott településtől ÉNy-ra helyezkedik el. A megelőző feltárást során összesen 972 m² nagyságú területet vizsgáltunk át, ebből 700 m² bizonyult régészetiileg pozitívnak.

Az őskori jelenségek közül kiemelkedik a területen megtalált egyetlen, viszonylag nagy méretű anyagnyerő gödör, mely nagyobb mennyiségű paticsot és kerámiát tartalmazott. A területen legnagyobb mennyiségben az Árpád-kori élet nyomait azonosítottuk. A Bódva egykori vízfolyása mellett, árvízmentes magaslaton elhelyezkedő településnek csupán a szélét érintette a csapadékelvezető árok nyomvonala. A település egykori központja a Bódvától távolabb, a ma is lakott településrész területén helyezkedhet el. A kutatás során egy, a DK-i sarkában kökemencével ellátott házat bontottunk ki. Több ízben azonosítottunk a lelőhelyen kemencék és tárológödörök nyomát is. Ez utóbbiak egyikéből egy malomkő is előkerült a feltárást során.

MISKOLCZI MELINDA

223. Szenna határa (Somogy megye) R, B, Ró, Kö

Kovács Gábor kaposvári lakos őskori kerámiatöredéket és pengéket hozott be a múzeumba, melyeket Szennán talált, kirándulás alkalmával. Térképen egyeztetettük az előkerülési helyet, ez alapján a Kincses és Imröláz lelőhelyeken járt. Elmondása alapján a terület K-i részén (valószínűleg az Imröláz lelőhelyen) paticsos objektumot is megfigyelt. Kovács Gábor már korábban adott be leleteket az Imröláz lelőhelyről.⁷²

2013. április 30-án közösen terepbejárást végeztünk a két lelőhelyen.

Imröláz (KÖH 46751): A lelőhelyen sok őskori kerámiatöredéket találtunk. A lengyeli kultúra kora rézkori időszakából töredékes agyagkanalat, fültöredéket, bütykös oldaltöredéket, valamint vékony és vastag falú edénytöredékeket gyűjtöttünk. A badeni kultúrába kevés oldaltöredék, függőleges falú edény töredéke, árklásokkal díszített aljtöredék és egy nagyobb fültöredék tartozik. A kisapostagi–mészbetétes korszakot két perem- és három oldaltöredék képviseli. Szórványként két római érmét találtunk. A mai bejárás alkalmával paticsos objektumfoltot nem lehetett megfigyelni. A bejárás alapján a lelőhelyet D-i irányban kiterjesztettük.

Kincses (KÖH 46739): Tulajdonképpen egy lelőhelyet alkot az Imrölázzal, csak egy K–Ny-i irányú földút választja el. Kevés oldal- és aljtöredék a lengyeli kultúra–Balaton-Lasinjakultúra időszakába keltezhető, néhány töredék a bronzkorba sorolható. Az őskori leletek mellett találtunk egy középkori oldaltöredéket is.

Munkatárs: Cserép Tamás régésztechnikus.

NÉMETH PÉTER GERGELY

224. Szentlisló, Alsó-mező Kelet (KÖH 84565)

(Zala megye) Ró, Kk

A Nagykanizsai és a Letenyei kistérségekben a szélessávú optikai körzethálózat fejlesztéséhez készült előzetes régészeti dokumentáció részét képező terepbejárást 2013. június 17. – július 3. között végezték el az MNM NÖK munkatársai. A vizsgálat a tervezett nyomvonal tengelyétől mintegy 50–50 m széles sávban történt, mely 69 régészeti lelőhelyet érintett.

A Szentlislóról Bucsutára vezető 7534 j. út első derékszögű kanyarja után, az út D-i oldalán kis, járható kukoricatáblában késő középkori és kevés római kori edénytöredéket találtunk. A leletek a 0,5–0,8 m magas kukoricában, homokos talajon, jó–közepes megfigyelési körülmények között a tábla teljes területén jelentkezték. A lelőhely korábban ismeretlen volt, újonnan lokalizáltuk. Kiterjedését pontosan nem lehetett tisztázni, mivel K-ról és Ny-ról gabonatabla, É-ről a 7534 j. út, D felől bozótos határolta. Az új lelőhelytől mintegy 250 m-re K-re folyik az Alsó-Válicska.

Munkatárs: Spolár Erika technikus.

TOKAI ZITA MÁRIA

72 RRM Adattár 3661-2.